

Феленчак Юлія Богданівна

к.е.н,

доцент, Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

<https://orcid.org/0000-0003-0615-3326>

Шевчук Любов Теодорівна

д.е.н., професор,

проректор з наукової роботи, ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права»

<https://orcid.org/0000-0003-3715-2916>

Соціалізація в сфері туризму: особливості та напрямки вдосконалення

JEL Classification L 8

SECTION “ECONOMICS”. Економіка

Анотація.

Стаття присвячена дослідженню особливостей соціалізації у сфері туризму. Обґрунтовано необхідність вивчення процесів соціалізації в туризмі. Проаналізовано основні підходи до визначення соціалізації в туризмі. Визначено особливості соціалізації у туризмі. Розглянуто стадії розвитку соціалізації. Окреслено основні напрямки вдосконалення процесів соціалізації у сфері туризму в контексті підвищення туристичної привабливості регіонів України.

Ключові слова: соціалізація, туризм, соціалізації в туризмі, соціальна стратифікація, туристична послуга.

Annotation.

Social orientation is a special feature of modern tourism. Recently, in the economic scientific literature, a number of publications have been published that explore the problems of tourism development in various aspects. However, the peculiarities of socialization in the field of tourism are poorly researched and require further scientific study.

Socialization as a process of assimilation and further development of an individual socio-cultural experience takes place in the field of tourism, which is primarily associated with the process of moving in physical space and limited in time. Depending on the activity, in the process of socialization also distinguish different stages.

Consumption of tourist services as a type of human activity has a pronounced social character. In the field of tourism, the impact of the environment on all participants in tourism is extremely powerful, which contributes not only to the acquisition of social experience, but also its "redistribution" and "adaptation" to the level of personal settings.

Character and intensity of socialization processes in the field of tourism depends on what objects are visited by tourists, which objects of social infrastructure are used for living, etc.

Character and intensity of socialization processes in the field of tourism also depends on the type of tourism. An important feature of socialization in the field of tourism is that it can be progressive and regressive.

Particular attention should be paid to the study of the features and specifics of socialization in the field of tourism. This will enable to control regressive socialization and substantiate ways of improving socialization in the field of tourism, the most expedient use of which will promote the intensification of consolidation of Ukrainian society, increase its efficiency and enhance the perspective development.

Keywords: socialization, tourism, socialization in tourism, social stratification, tourist service.

Вступ.

На початку ХХІ століття суттєво ускладнилася суспільно-політична і соціально-економічна ситуація в багатьох країнах світу, в тому числі й в Україні. В значній мірі це відбулося і в зв'язку з тим, що населення не вміє оцінювати, що відбувається в різних сферах життєдіяльності суспільства, має кардинально протилежні погляди на здавалося б очевидні речі. Сказане дозволяє припустити, що процеси соціалізації окремих індивідів, груп людей і населення держав відбуваються суперечливо, невиважено, дисгармонійно, що суттєво ускладнює процеси життєдіяльності різних сфер суспільства. Зараз, коли різні країни перебувають у сильному протистоянні, фактично на порозі нової світової війни надзвичайно важливо забезпечити прогресивну соціалізацію людини, що стане запорукою толерантності, взаєморозуміння, поваги і гідності у взаємовідносинах людей.

Зазначимо, що процес соціалізації людини не тільки відбувається впродовж всього її життя, але й протікає у різних сферах життєдіяльності.

Особливий інтерес викликає соціалізація в сфері туризму. Адже саме завдяки останньому людина може отримати знання про культуру інших народів і територію їх проживання, про їх звичаї тощо, що дозволить шукати взаєморозуміння, компромісні рішення при розв'язанні політичних проблем, веденні бізнесу, і просто у спілкуванні. Важливим також є вивчення та адаптація іноземного досвіду, набутого в результаті туристичних подорожей, у системні суспільні програми розвитку конкретної країни чи регіону. Саме тому важливим є дослідження проблем соціалізації у сфері туризму та окреслити шляхи їх розв'язання.

Останнім часом в економічній науковій літературі з'явилася низка публікацій, в яких висвітлюються питання розвитку туризму в різних аспектах. Туризм розглядається як чинник економічного розвитку країни [6], вивчаються його особливості розвитку [2], аналізуються тенденції формування низки соціально-економічних показників туризму [10], будується стратегія поступу туризму як виду економічної діяльності [9] та досліджуються інші питання.

В той же час поза увагою вчених залишилося таке вкрай важливе питання, як особливості соціалізації в сфері туризму. Зазначимо, що останнім часом активно вивчаються проблеми соціалізації в умовах формування інформаційного суспільства та в різних сферах життєдіяльності й досліджуються такими вченими, як Прохоренко Т. Г. [7], Медведєва В. [5], Шевчук Л.Т. [12-15] та ін. Хоча вони й викликають значний інтерес в контексті нашого дослідження, але не дають всіх відповідей на питання, які виникають при розгляді проблем соціалізації в сфері туризму, а також не дають можливості побачити їх важливість для сучасної практики життєдіяльності. Отже, для повноцінного висвітлення окресленої нами проблематики потрібні нові дослідження, окремі результати яких і висвітлюються у цій публікації.

Мета статті – розкрити особливості соціалізації людини в сфері туризму та окреслити шляхи її вдосконалення.

Результати дослідження

Практично у всіх сучасних наукових джерелах наголошується на тому, що якщо індивідом народжуються, то особистістю стають в процесі соціалізації. При цьому, соціалізацію розглядають як процес входження індивіда в соціальне середовище через засвоєння норм, ідеалів, цінностей тощо [1].

Ні в кого немає сумнівів у тому, що процес соціалізації триває протягом всього життя людини. Але, на кожному етапі її життєдіяльності цей процес відбувається в тих чи інших інститутах соціалізації, причому йде перманентна зміна акцентів на конкретних інститутах в залежності від того чим людина займається, як відпочиває, як поводить в побуті. Навіть, якщо інститут ніби той самий, наприклад, сім'я, – у різних вікових зрізах процес соціалізації відбувається по різному, оскільки людина грає різні ролі.

В залежності від діяльності, в процесі соціалізації також виділяють різні стадії (дотрудова, трудова, післятрудова), хоча цілком очевидно, що вони є умовними.

Наголосимо, що надзвичайно цікаво й неординарно соціалізація як процес засвоєння і подальшого розвитку індивідом соціально-культурного досвіду протікає в сфері туризму, що насамперед пов'язана з процесом переміщення у фізичному просторі і обмежена в часі [3].

Як стверджують соціологи, характерною рисою сучасного туризму є його соціальна спрямованість. Споживання туристичних послуг як вид діяльності людини носить яскраво виражений соціальний характер: 1) в процесі отримання послуг кожна людина взаємодіє з суспільством; 2) споживання є ознакою соціальної стратифікації [4].

Якщо взяти до уваги, що «передавання усвідомленого досвіду, навчання різним формам і способам діяльності здійснюються через виховання і вплив зовнішнього середовища» [11], то власне у сфері туризму вплив зовнішнього середовища на всіх учасників туристичної діяльності є надзвичайно потужним, що сприяє не тільки засвоєнню соціального досвіду, але і його «перерозподілу» та «адаптації» до рівня особистісних установок, орієнтацій.

Звичайно, що соціалізація, яка відбувається у сфері туризму, надзвичайно сильно залежить від суб'єктивного світу учасників туристичної діяльності, їх знань про місця, де відбувається така діяльність, тобто від їх менталітету та інтелекту. Саме тому міра соціалізації кожного учасника туристичної діяльності – різна. Вона буде вищою при вищій соціальній активності та при вищих очікуваннях учасників туристичної діяльності в результатах останньої (потребі познайомитися з конкретними пам'ятками природи, історії, архітектури, побачити унікальні споруди, відвідати незвичні місця, спробувати місцеву кухню тощо).

Досвід, набутий в результаті соціалізації в сфері туризму, є більш стійким, оскільки його отримують, як правило при емоційному піднесенні і в умовах готовності сприйняти щось нове, відчувати нові емоції, отримати незвичні враження.

Ще однією особливістю соціалізації в сфері туризму є те, що, як правило, прагнуть стати учасниками туристичної діяльності ті особи, які хочуть зміцнити своє здоров'я і мають намір вести здоровий спосіб життя. А тому процеси комунікації, культуризації, сакралізації, які відбуваються під час туристичної діяльності, спрямовані часто на отримання нових знань стосовно правил здорового способу життя, здорового харчування і поліпшення здоров'я загалом.

Специфіка, характер та інтенсивність процесів соціалізації у сфері туризму залежить від того, які саме об'єкти відвідуються туристами, які об'єкти соціальної інфраструктури використовуються для проживання, який вид транспорту і яка транспортна інфраструктура використовується для пересування у просторі і т.д.

Специфіка, характер та інтенсивність процесів соціалізації у сфері туризму залежить також і від виду туризму. Наприклад, сакральний туризм дозволяє туристам отримати знання про інші релігії, про культові споруди, про етику поведінки людей під час сакральних обрядів, наприклад, богослужінь;

сентиментальний туризм дозволяє здобути нові знання в сфері родинних зв'язків, взаємовідносин між особами різних поколінь.

Надзвичайно важливою особливістю соціалізації в сфері туризму є те, що вона може бути прогресивною і регресивною.

Л.Т.Шевчук тлумачить прогресивну соціалізацію як таку, що супроводжується нагромадженням трудових навиків, знань, норм, цінностей, традицій під час передачі їх від покоління до покоління. Вона наголошує, що прогресивна соціалізація – це також інтенсифікація включення індивіда в систему суспільних відношень і формування у нього соціальних якостей, узгоджених з цивілізаційними законами й вимогами, національними ідеями, етичними позиціями суспільства [15].

Це тлумачення можна використовувати для окреслення прогресивної соціалізації в сфері туризму. На нашу думку, прогресивна соціалізація в сфері туризму – це навик, знання, норми, цінності, інформація про традиції, вірування, культуру, дані про здоровий спосіб життя тощо, отримані в процесі здійснення туристичної діяльності під час передачі їх споживачам туристичних послуг гідями, екскурсоводами, філософами, етнографами та іншими високодуховними та високоосвіченими людьми.

На превеликий жаль, прогресивна соціалізація у сфері туризму як системна сукупність знань, необхідних людям, не пропагується і не висвітлюється належним чином, а тому лише окремі особи використовують туристичний продукт усвідомлено з наміром отримати духовне і сакральне знання.

Регресивна соціалізація, на думку Шевчук Л.Т., – це процес втрати і знецінення індивідом, групами людей і суспільством цінностей, здобутих протягом тривалого періоду, і на цій основі активізації девіантної поведінки особи, групи осіб чи населення загалом. Вона вважає, що регресивна соціалізація інтенсифікувалася в Україні у другій половині 90-х років, коли деформація відносин в процесі діяльності найрізноманітніших верств населення України досягла критичного рівня [15].

Вважаємо, що регресивна соціалізація в сфері туризму найчастіше має місце при неналежному виконанні туроператорами своїх обов'язків і обіцянок, невдалому виборі маршрутів і об'єктів, неякісному наданні туристичних послуг, а також особистісних установок туристів.

Цілком поділяємо точку зору Шевчук Л.Т. стосовно наступного твердження: якщо прогресивна соціалізація неможлива без розширення комунікації – передачі інформації, обміну нею, актів безпосереднього спілкування за допомогою будь-яких систем зв'язку (мова, символи, телефонна мережа, Інтернет, ЗМІ тощо), то регресивна соціалізація – це наслідок звуження чи деформації комунікації, односторонньої комунікації, використання неприйнятних цінностей в результаті негативного досвіду життєдіяльності в стресових ситуаціях, зокрема під час повної або часткової ізоляції індивіда, груп людей і суспільства [15].

Вважаємо, що сфера туризму є сприятливою сферою, де можна добитися інтенсифікації прогресивної соціалізації. Ось чому таким важливим завданням

сьогодення є пошук шляхів удосконалення соціалізації в сфері туризму. Розв'язання цього завдання сприятиме побудові високодуховного і згуртованого українського суспільства. Зазначимо, що пошук таких шляхів є важливою міждисциплінарною науковою проблемою, якою слід зацікавити вчених України. Потрібні нові наукові дослідження з висвітленням отриманих результатів в інформаційній системі Інтернет, в засобах масової інформації та в соціальних мережах. Адже, як зазначають дослідники, зокрема Прохоренко Т.Г., і Інтернет, і соціальні мережі стали унікальним соціальним феноменом, що значно впливає на динаміку соціальних змін і соціалізацію населення, особливо молодого покоління [7]. Дуже важливо, щоб туроператори при обґрунтуванні туристичного продукту передбачали можливі наслідки соціалізації.

Висновки.

Представлені у цій статті результати дослідження соціалізації у сфері туризму дозволяють зробити наступні висновки: піднята проблематика є актуальною і надзвичайно важливою як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Вона вимагає поглибленого вивчення, зокрема потребує уточнення понятійно-термінологічний апарат та розробка теоретико-методологічних основ дослідження. Особливу увагу треба приділити вивченню особливостей і специфіки соціалізації у сфері туризму. Це дасть можливість контролювати регресивну соціалізацію та обґрунтувати шляхи удосконалення соціалізації в сфері туризму, використання найбільш доцільних з яких сприятиме інтенсифікації консолідації українського суспільства, підвищенню ефективності його функціонування та активізації перспективного розвитку.

Список використаних джерел

1. Герасимчук А.А. Соціологія: Навчальний посібник. / Герасимчук А.А., Палеха Ю.І., Шиян О.М. – Київ: Вид-во Європейського університету, 2004. – 246 с.
2. Гоблик-Маркович Н.М. Особливості сучасного розвитку туристичної сфери Закарпатської області / Н.М. Гоблик-Маркович // Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі: матеріали четвертої міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. Саух І.В. – Житомир: Вид-во ЖФ КІБІТ, 2010 – С.175-177.
3. Горський С.В. Філософія туризму [Електронний ресурс] / Горський С.В. — Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/filotur110.htm.
4. Дусенко С. В. Социология туризма: социально-культурный аспект [Електронний ресурс] / Дусенко С. В. // «Сервис PLUS» – 2011. – №4. – С. 18-26. — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiologiya-turizma-sotsialno-kulturnyy-aspekt>.
5. Медведєва В. Особливості процесу соціалізації особистості в умовах інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Медведєва В. — Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3175:osobli

vosti-protsesu-sotsializatsiji-osobistosti-v-umovakh-informatsijnogo-suspilstva&catid=81&Itemid=415.

6. Миронов Ю.Б. Туризм як чинник економічного розвитку країни / Миронов Ю.Б., Свидрук І.І. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2016. – Вип.26.6. – С.255-262.

7. Прохоренко Т. Г. Соціалізація молоді в інформаційному суспільстві: особливості та ризики [Електронний ресурс] / Т. Г. Прохоренко // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого" – Серія : Політологія. – 2016. – № 2. – С. 128-134. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2016_2_11.

8. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. / [Уклад.: В.І.Волович, В.І.Тарасенко, М.В.Захарченко та ін. Під заг.ред. В.І.Воловича]. – К.: Укр. Центр духовної культури, 1998. – 736 с.

9. Стешенко О.Д. Економічна стратегія розвитку туристичної галузі в Україні / Стешенко О.Д., Ільєнко А.Ю. // Коммунальное хозяйство городов. – 2010. – №94. – С.414-417.

10. Ткачук, Л. М. Актуальні тенденції розвитку туризму в Україні: геополітичний контекст / Л. М. Ткачук, В. С. Сайчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 4 : Географія і сучасність : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. - Вип. 33 . – С. 233-243.

11. Філософський словник/ [За редакцією. В.І. Шинкарука]. – К.: Головна редакція. УРЕ, 1986. – С.441.

12. Шевчук Л.Т. Врахування сучасних проблем соціалізації при формуванні здорового способу життя / Шевчук Л.Т. // Здоровий спосіб життя: Збірник наукових статей. Випуск 7. – Львів: Львівський державний інститут фізкультури, 2005. – С.86-90.

13. Шевчук Л.Т. Сучасні географічні дослідження соціальних процесів в регіонах / Шевчук Л.Т. // Матеріали міжнар. наук. семінару «Львівська суспільно-географічна школа у національному та європейському вимірах» (до 60-річчя кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка). – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – С.246-252.

14. Шевчук Л.Т. Роль соціалізації у формуванні та розвитку регіональної соціальної географії як самостійної галузі знань / Шевчук Л.Т. // Географія і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 2004. Випуск II. – С.197-207.

15. Шевчук Л.Т. Соціальна географія. Навчальний посібник / Шевчук Л.Т. – К.: Знання, 2007. – 350 с.